

WYROK

W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 26 kwietnia 2022 r.

Sąd Okręgowy w Piotrkowie Trybunalskim, Wydział I Cywilny w składzie następującym:

Przewodniczący	Sędzia SO Alina Gąsior
Protokolant	staż. Izabela Małgorzaciak

po rozpoznaniu w dniu 29 marca 2022 roku w Piotrkowie Trybunalskim

na rozprawie

sprawy z powództwa **L. W.**

przeciwko **(...) Bank (...) S.A. w W.**

o ustalenie i zapłatę

- ustala, że umowa kredytu na cele mieszkaniowe E. nr (...) zawarta w dniu 5 września 2008 roku pomiędzy L. W. a (...) Bankiem Spółką Akcyjną z siedzibą w W. jest nieważna;
- zasądza od pozwanego (...) Bank (...) S.A. w W. na rzecz powódki L. W. kwotę 12.804,91 (dwanaście tysięcy osiemset cztery 91/100) złotych z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 14 sierpnia 2021 roku do dnia zapłaty;
- oddala powództwo o zapłatę w pozostałej części;
- znosi wzajemnie między stronami koszty procesu.

Sygn. akt I C 1636/21

UZASADNIENIE

Pozwem z dnia 25 października 2021 r. powódka L. W., reprezentowana przez pełnomocnika, wniosła przeciwko pozwanemu (...) Bank (...) S.A. z siedzibą w W. o:

- zasądzenie od strony pozwanej na rzecz powódki kwoty 133.804,91 zł tytułem bezpodstawnego wzbogacenia pozwanej w związku z nieważnością zawartej przez strony umowy kredytu i pobraniem świadczeń nienależnych w okresie od 10.09.2008 r. do 15.06.2021 r. wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi od dnia 14.08.2021 r. do dnia zapłaty,
- ustalenie nieistnienia pomiędzy stronami stosunku prawnego kredytu wynikającego z umowy kredytu nr (...) z dnia 05.09.2008 r. wobec stwierdzenia jej nieważności;

ewentualnie, w przypadku uznania przez Sąd umowy zawartej przez strony za zgodną z prawem i mogącą dalej obowiązywać w kształcie pozbawionym zapisów abuzywnych:

3. zasądzenie od strony pozwanej na rzecz powódki kwoty 54.801,50 zł tytułem bezpodstawnego wzbogacenia pozwanej w związku z pobraniem środków tytułem spłaty kredytu w zawyżonej wysokości w okresie od 15.10.2008 r. do 15.06.2021 r., a także kwoty 1.215,23 zł tytułem prowizji z tytułu ryzyka udzielenia kredytu z brakującą wartością zabezpieczenia pobranej w dniu 10.09.2008 r. wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi od następujących kwot i dat:

a. od kwoty 47.122,08 zł od dnia 14.08.2021 r. do dnia zapłaty,

b. od kwoty 7.679,42 zł od dnia następującego po dniu doręczenia odpisu pozwu pozwanemu do dnia zapłaty,

c. od kwoty 1.215,23 zł od dnia 14.08.2021 r. do dnia zapłaty;

a ponadto:

4. zasądzenie od strony pozwanej na rzecz strony powodowej zwrotu kosztów procesu według norm przepisanych, w tym: opłat skarbowych od pełnomocnictw i kosztów zastępstwa procesowego w wysokości dwukrotności stawki minimalnej wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie liczonymi od dnia prawomocności wyroku do dnia zapłaty.

W uzasadnieniu pozwu powódka wskazała, że w dniu 05.09.2008 r. zawarła z poprzednikiem prawnym pozwanego (...) Bankiem S.A. umowę kredytu (...) nr (...) na cele mieszkaniowe indeksowanego kursem (...). Powódka zakwestionowała umowę, wskazując, że narusza ona zasadę swobody umów, jest sprzeczna z zasadami współzycia społecznego, a ponadto zawiera klauzule niedozwolone w postanowieniach § 2 ust. 2, § 4 ust. 1a, § 9 ust. 2 zd. 2-4, § 9 ust. 6 zd. 2-4 oraz § 6 ust. 2, których wyeliminowanie powoduje upadek umowy. W zakresie kwestionowanych klauzul powódka wskazała, iż zawarła umowę jako konsument, kwestionowane postanowienia nie były z nią indywidualnie uzgodnione, zostały sformułowane niejednoznacznie oraz kształtują prawa i obowiązki powódki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami oraz prowadzą do znaczącej nierównowagi praw i obowiązków umownych na szkodę strony powodowej. Powódka wskazała, że w sytuacji uznania za niewiązącą umowy kredytowej przysługuje jej zwrot wszelkich kwot zapłaconych bankowi w związku z wykonywaniem przez niego umowy kredytowej, z kolei w przypadku uznania poszczególnych klauzul za niedozwolone – roszczenie o zwrot kwot przez nią nadpłaconych, które to świadczenia są nienależne. Powódka wskazała, że suma wszystkich środków tytułem spłat rat kredytu (131.500,68 zł) oraz środków tytułem prowizji z tytułu ryzyka udzielenia kredytu z brakującą wartością zabezpieczenia (1.215,23 zł) i prowizji za udzielenie kredytu (1.089,00 zł), pobranych przez pozwanego w związku z kwestionowaną umową kredytu w okresie od 10.09.2008 r. do 15.06.2021 r. wyniosła łącznie 133.804,91 zł. Żądana ewentualnie kwota stanowi zaś wartość, o którą suma pobranych przez pozwaną środków przewyższa sumę środków jej należnych, określonych na podstawie sporządzonej symulacji kredytu, w okresie od 15.10.2008 r do 15.06.2021 r., w wysokości 54.801,50 zł, powiększona o prowizję z tytułu ryzyka udzielenia kredytu z brakującą wartością zabezpieczenia w kwocie 1.215,23 zł. Jako interes prawny powódka wskazała niepewność prawa oraz podstawę do wykreślenia hipoteki i interesu tego nie wyklucza możliwość wystąpienia z powództwem o świadczenie.

W odpowiedzi na pozew pozwany (...) Bank (...) S.A. z siedzibą w W., reprezentowany przez pełnomocnika, wniósł o oddalenie powództwa oraz zasądzenie od powódki na rzecz pozwanego zwrotu kosztów postępowania, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych i kosztów opłaty skarbowej od pełnomocnictwa. Pozwany zakwestionował roszczenie co do zasady i co do wysokości. Pozwany wskazał przede wszystkim, że umowa kredytu hipotecznego waloryzowanego kursem waluty obcej jest dopuszczalna na płaszczyźnie prawa i brak jest podstaw do stwierdzenia jej bezwzględnej nieważności, a także nie zawiera ona niedozwolonych klauzul umownych. Pozwany zakwestionował istnienie interesu prawnego po stronie powódki oraz roszczenie z tytułu bezpodstawnego wzbogacenia. Pozwany na wypadek unieważnienia umowy kredytu podniósł również procesowy zarzut potrącenia oraz zarzut zatrzymania w zakresie kwoty 162.348,52 zł, tj. kwoty udzielonego kredytu w wysokości 121.000 zł oraz wynagrodzenia z tytułu korzystania z kapitału w wysokości 41.348,52 zł, a także zarzut zatrzymania. Z kolei na wypadek „odfrankowania” umowy pozwany podniósł zarzut przedawnienia w zakresie obejmującym nadpłaty.

Strony podtrzymały swoje stanowiska w toku postępowania. Na rozprawie w dniu 26 kwietnia 2022 r. pełnomocnik pozwanego podtrzymał złożony w odpowiedzi na pozew, na wypadek unieważnienia umowy kredytu, zarzut potrącenia z wzajemną wierzycelnością od strony pozwanej o zwrot udzielonego kredytu w kwocie 121.000 zł, a także tzw. wynagrodzenia za korzystanie z kapitału w kwocie 41.348,52 zł.

Sąd ustalił następujący stan faktyczny:

Pozwany jest następcą prawnym (...) Banku Spółki Akcyjnej z siedzibą w W.. Na mocy uchwały Nadzwyczajnych Walnych Zgromadzeń (...) Banku (...) S.A. (...) Banku S.A. z dnia 30.07.2012 r. o połączeniu spółek zgodnie z art. 492 § 1 pkt 1 ksh nastąpiło połączenie (...) Bank S.A. z Bankiem (...) S.A., wobec czego Bank (...) S.A. stał się następcą prawnym, wstępując we wszystkie prawa oraz obowiązki (...) Bank S.A. Na mocy uchwały Walnego Zgromadzenia Akcjonariuszy Banku (...) S.A. z dnia 16.05.2018 r. Bank (...) S.A. zmienił nazwę na (...) Bank (...) S.A. oraz zmienił siedzibę, którą aktualnie jest W..

/dowód: wydruk KRS k.93-99/

W dniu 5 września 2008 r. powódka L. W. zawarła z (...) Bankiem S.A. z siedzibą w W. umowę kredytu na cele mieszkaniowe (...) nr (...).

Zgodnie z umową na wniosek z dnia 02-09-2008 bank udzielił kredytobiorcy kredytu w kwocie 121.000,00 zł denominowanego (waloryzowanego) w walucie (...), na okres 300 miesięcy od dnia 05-09-2008 do dnia 15-09-2033 (ostateczny termin spłaty kredytu) na zasadach określonych w Umowie i (...) (§ 2 ust. 1). Kwota kredytu denominowanego (waloryzowanego) w (...) lub transzy kredytu zostanie określona według kursu kupna dewiz dla wyżej wymienionej waluty zgodnie z „Tabelą kursów” obowiązującą w Banku w dniu wykorzystania kredytu lub transzy kredytu (**ust. 2**).

Kredyt ten miał być przeznaczony na finansowanie zakupu spółdzielczego własnościowego prawa do lokalu mieszkalnego nr (...) położonego przy ul. (...) w P.; wartość kosztorysowa inwestycji została określona na 125.000 zł przy wniesionym udziale własnym w wysokości 4.000 zł (§ 3 ust. 1 i 2).

Uruchomienie kredytu miało nastąpić jednorazowo w terminie od dnia 05-09-2008 w formie przelewu na rachunek bankowy kwoty 121.000 zł (§ 4 ust 1). Kredyt wykorzystywany miał być w złotych, przy jednoczesnym przeliczeniu kwoty kredytu według kursu kupna dewiz dla (...) zgodnie z „Tabelą kursów” obowiązującą w Banku w dniu wykorzystania kredytu (**ust. 1a**).

Oprocentowanie (stopa procentowa) kredytu w całym okresie kredytowania miało być zmienne i stanowić sumę zmiennej stawki odniesienia oraz stałej marży banku w wysokości 2,82 punktów procentowych, z zastrzeżeniem ust. 6 oraz z zastrzeżeniem zmiany marży banku na podstawie § 11 a umowy (§ 8 ust. 1). W dniu zawarcia umowy oprocentowanie kredytu wynosiło 5,57% w stosunku rocznym i było równe stawce odniesienia, którą jest stawka rynku pieniężnego LIBOR 3-miesięczny z zaokrągleniem do dwóch miejsc po przecinku, z ostatniego dnia roboczego miesiąca poprzedzającego miesiąc zawarcia Umowy publikowana na stronie serwisu (...) lub też na jakimkolwiek ekranie zastępczym, powiększonej o marżę Banku, o której mowa w ust. 1 (ust. 2). Podstawą do ustalenia oprocentowania na zasadach określonych w ust. 3 i 4 miała być stawka odniesienia, którą jest stawka rynku pieniężnego LIBOR 3-miesięczny z zaokrągleniem do dwóch miejsc po przecinku, publikowana na stronie (...) serwisu (...) lub też na jakimkolwiek ekranie zastępczym, o godzinie 11.00 czasu „londyńskiego” z dnia roboczego poprzedzającego dzień dokonania zmiany (ust. 5). W przypadku, gdy w okresie kredytowania wysokość oprocentowania kredytu przekroczy czterokrotność stopy kredytu lombardowego Narodowego Banku Polskiego (odsetki maksymalne) stopa procentowa kredytu miała być równa czterokrotności stopy kredytu lombardowego Narodowego Banku Polskiego przez okres tego przekroczenia (ust. 6).

Ostateczny termin spłaty kredytu, odsetek i innych należności przypadać miał w dniu 15-09-2033 (§ 9 ust. 1). Po okresie wykorzystania kredytu kredytobiorca zobowiązał się do spłaty kredytu wraz z odsetkami w 299 ratach

miesięcznych w dniu 15. każdego miesiąca, począwszy od 17-11-2008. Wysokość rat kapitałowo-odsetkowych określona jest w (...). Spłata rat kapitałowo-odsetkowych dokonywana miała być w złotych po uprzednim przeliczeniu rat kapitałowo-odsetkowych według kursu sprzedaży dewiz dla (...) zgodnie z „Tabelą kursów” obowiązującą w banku w dniu spłaty. Wysokość rat kapitałowo-odsetkowych w złotych zależy od wysokości kursu sprzedaży dewiz dla (...) obowiązującego w banku w dniu spłaty, a tym samym zmiana wysokości w/w kursu waluty ma wpływ na ostateczną wysokość spłaconego przez kredytobiorców kredytu (**ust. 2**). Kredytobiorca zobowiązał się do spłaty odsetek w każdym miesiącu okresu, o którym mowa w ust. 4 w dniu 15 każdego miesiąca, z zastrzeżeniem ust. 5. Wysokość należnych odsetek określona jest w (...). Spłata należnych odsetek dokonywana jest w złotych po uprzednim przeliczeniu należnych odsetek według kursu sprzedaży dewiz dla (...) zgodnie z „Tabelą kursów” obowiązującą w Banku w dniu spłaty. Wysokość należnych odsetek w złotych zależy od wysokości kursu sprzedaży dewiz dla (...) obowiązującego w Banku w dniu spłaty (**ust. 6**). Kredytobiorca umocował Bank do obciążania/składania dyspozycji przelewu środków ze wskazanego rachunku bankowego prowadzonego przez Bank, kwotą wymagalnych zobowiązań wynikających z Umowy (ust. 7 zd. 1).

W związku z zaciągnięciem kredytu denominowanego (waloryzowanego) w walucie wymiennej kredytobiorca oświadczył, że został poinformowany przez bank o ryzyku związanym ze zmianą kursów walut oraz rozumie wnikające z tego konsekwencje (§ 11 ust. 4). Jednocześnie kredytobiorca akceptował zasady funkcjonowania kredytu denominowanego (waloryzowanego) w walucie wymiennej, w szczególności zasady dotyczące określenia kwoty kredytu w walucie wskazane w § 2 umowy, sposobu uruchomienia i wykorzystania kredytu określone w § 4 umowy oraz warunków jego spłaty określone w § 9 Umowy (ust. 5).

Wysokość marży banku ustalonej dla kredytu zgodnie z obowiązującymi w banku zasadami dotyczącymi oprocentowania, zwanej dalej marżą standardową, wynosić miała 1,82 punktów procentowych. Marża, o której mowa w § 8 ust. 1 umowy, stanowiąca składnik stopy procentowej została ustalona w oparciu o marżę standardową, z uwzględnieniem postanowień ust 2. (§ 11a ust 1). Strony oświadczyły, że standardowa marża banku została podwyższona o 1,00 punkt procentowy w związku z uruchomieniem przez bank kredytu przed uprawomocnieniem się wpisu hipoteki na nieruchomości/ograniczonym prawie rzeczowym stanowiącej/ym zabezpieczenie kredytu udzielonego na podstawie Umowy (ust. 2). Podwyższona wysokość marży, o której mowa w ust 2, zostanie zniesiona w terminie 30 dni od dnia przedłożenia w banku przez kredytobiorców odpisu z księgi wieczystej nieruchomości/ograniczonego prawa rzeczowego stanowiącej/stanowiącego przedmiot zabezpieczenia kredytu, potwierdzającego prawomocny wpis hipoteki na rzecz Banku (ust. 3)

Prawnym zabezpieczeniem spłaty udzielonego kredytu, odsetek, a także innych związanych z kredytem należności stanowić miała hipoteka umowna kaucyjna do kwoty 242.000 zł ustanowiona na spółdzielczym własnościowym prawie do lokalu mieszkalnego nr (...) położonego przy ul. (...) w P. (§ 10 ust. 1 pkt 1).

Zgodnie z umową bank pobrał od kredytobiorcy prowizję za udzielenie kredytu nie później niż w momencie uruchomienia kredytu w wysokości 1.089,00 zł, co stanowi 0,90% kwoty kredytu określonej w § 2 (§ 6 ust. 1 zd. 1). Bank pobrał od kredytobiorcy prowizję w wysokości 1.215,23 zł z tytułu ryzyka udzielenia kredytu z brakującą wartością zabezpieczenia. Prowizja miała być pobierana nie później niż w momencie uruchomienia pierwszej transzy kredytu. Wysokość prowizji stanowiło 3,50 % kwoty kredytu w wysokości 34.720,80 złotych, która nie znajduje pokrycia w wymaganej przez bank wartości zabezpieczenia w postaci hipoteki na nieruchomości/ ograniczonym prawie rzeczowym. Bank pobiera ww. prowizję poprzez obciążenie rachunku kredytobiorców. Bank obiera ww. prowizję poprzez obciążenie rachunku kredytobiorcy (**ust. 2**). Zasady pobierania opłat i prowizji, zasady zmiany ich wysokości oraz sposób informowania o tych zmianach określa (...) (ust. 3).

Zgodnie ogólnymi warunkami kredytowania maksymalna kwota kredytu na cele mieszkaniowe udzielonego przez Bank w złotych nie może przekroczyć 80% wartości nieruchomości/ograniczonego prawa rzeczowego przyjętego na zabezpieczenie tego kredytu, natomiast w przypadku kredytu na cele mieszkaniowe udzielonego w złotych denominowanego w walucie obcej – 70% wyżej wymienionej wartości z zastrzeżeniem ust. 2, 3, 4 i 5 (§ 11 ust. 1). Na wniosek Kredytobiorcy bank może udzielić kredytu w kwocie wyższej niż określona w ust. 1, pod warunkiem uiszczenia

przez Kredytobiorcę prowizji z tytułu ryzyka udzielenia kredytu z brakującą wartością zabezpieczenia lub ustanowienia dodatkowego zabezpieczenia zaakceptowanego przez Bank, z zastrzeżeniem ust. 9. Wysokość oraz sposób pobrania wyżej wymienionej prowizji określona jest w Umowie kredytu (ust. 2)

/dowód: umowa kredytu na cele mieszkaniowe (...) k.31-32v, OWU k.33-35v/

Powódka w chwili zawarcia umowy miała wykształcenie średnie. Pracowała w sektorze związanym z kadrami i płacami. Nie miała jednak wiedzy na temat kredytów, dlatego zdecydowała się na zawarcie umowy poprzez doradcę (...).

Początkowo powódka chciała zaciągnąć kredyt w złotych. Doradca zachęcił ją do kredytu w walucie obcej, wskazując, że jest to najkorzystniejszy wariant. Powódka zdecydowała się na skorzystanie z oferty (...) Banku S.A. To był jej pierwszy kredyt hipoteczny.

Przed podpisaniem umowy powódka odbyła 3 spotkania u doradcy. Przedstawił jej wartości kursu franka z poprzednich okresów w formie wykresu liniowego i słupkowego. Wykres przedstawiał stabilny kurs. Powódka została zapewniona, że waluta jest stabilna i nie ma się czego obawiać, ponieważ nawet jak się zmieni kurs, to nie będzie to miało znaczenia dla całości kredytu. Nie miała wiedzy, że zmiana kursu franka wpłynie na wysokość kapitału, który należy spłacić. Powódka była informowana, że kredyt będzie przeliczony po kursie zakupu, a raty będą po kursie sprzedaży, ale nie wiedziała, jaka jest różnica między nimi. Powódka spodziewała się, że kurs kupna jest wartością mniejszą niż kurs sprzedaży.

Powódce w chwili zawarcia umowy nie przedstawiono tabeli kursów (...) banku S.A. Powódka nie miała wiedzy wg jakich zasad bank ustala te kursy.

Harmonogram spłat powódka dostała już po podpisaniu umowy, we franku i w złotych.

Powódka raz na 3 miesiące dostaje zawiadomienie o wysokości rat, które wskazane są we frankach. Powódka spłaca je w złotych. Bank pobiera sam raty z jej konta bankowego, rata wynosi około 900-1000 zł. Powódka nigdy nie wie, jaką dokładnie kwotę musi zapewnić na koncie bankowym na spłatę raty.

Powódka w chwili zawarcia umowy nie prowadziła działalności gospodarczej. Nadal mieszka w mieszkaniu sfinansowanym z kredytu.

/dowód: zeznania powódki L. W. protokół k.201-203/

Pismem z dnia 20.07.2021 r. powódka złożyła reklamację dotyczącą przedmiotowej Umowy Kredytu. Powódka zakwestionowała ważność umowy, wskazując na abuzywność klauzul umownych w zakresie zasad ustalania kursów walut służących do przeliczania kwoty kredytu i wysokości rat kapitałowo-odsetkowych. Powódka jednocześnie wezwała pozwanego bank do zapłaty nienależnych świadczeń, w tym w przypadku uznania nieważności całej umowy kwoty w133.804,91 zł w terminie 30 dni od doręczenia pisma.

W odpowiedzi, pismem z dnia 13.08.2021 r. pozwany bank poinformował powódkę, że reklamacja została rozpatrzona negatywnie.

/dowód: reklamacja powódki k.40-42v, odpowiedź banku na reklamację k.43-45/

Od 10 września 2008 r. do 15 czerwca 2021 r. powódka spłaciła tytułem kapitału i odsetek kwotę 131.500,81 zł.

/dowód: zaświadczenie wystawione przez bank z dnia 17.06.2021 r. k.36-28v, wyliczenia powódki k.28-30/

Sąd ustalił powyższy stan faktyczny w oparciu o wyżej wskazane dowody. Sąd dokonał ustaleń faktycznych w oparciu o treść dokumentów bankowych, które nie były w toku postępowania kwestionowane przez strony, jak również brak było

podstaw do podważania ich prawdziwości oraz treści. Postanowienia umowy kredytowej łączące strony były niesporne w sprawie. Legitymacja bierna pozwanego również nie budziła w ocenie Sądu wątpliwości.

Sąd za wiarygodne uznał zeznania powódki bowiem korespondowały ze zgromadzonym w sprawie materiałem dowodowym, były logiczne i konsekwentne, nie zawierały sprzeczności podważających ich wiarygodność.

Sąd na podstawie art. 235² § 1 pkt 2 i 5 kpc pominął wniosek pozwanego o dopuszczenie dowodu z opinii biegłego z zakresu bankowości, uznając, że dowód ten nie ma znaczenia dla rozpoznania istoty sprawy. Wobec zasadności powództwa głównego postępowanie dowodowe obejmowało ustalenie kwoty nienależnie pobranego świadczenia przez bank od powódki, nie zaś ustalenie korzyści po ich stronie czy też wzajemnego rozliczenia stron. Ponadto zarzut potrącenia okazał się skuteczny jedynie w zakresie kwoty kapitału, wobec tego zbędne było wyliczanie wynagrodzenia banku. Ustalając wysokość zobowiązania, Sąd przyjął wyliczenia powódki na podstawie dokumentów wystawionych przez pozwanego, których wiarygodności pozwany nie kwestionował. Pozwany w zakresie wyliczeń nie przedstawił też żadnej merytorycznej argumentacji podważającej ich rzetelność, a tym samym uzasadniającej dokonanie innych niż powódka wyliczeń. Na tej samej podstawie Sąd pominął również wniosek powódki o przeprowadzenie dowodu z opinii biegłego z zakresu rachunkowości finansowej.

Sąd pominął wnioski pozwanego o przeprowadzenie dowodu z zeznań świadka J. L. jako nieistotne dla rozstrzygnięcia, a tym samym zmierzające jedynie do przedłużenia postępowania. Przede wszystkim wskazać należy, że świadek ten nie brał udziału w procedurze związanej z udzieleniem kredytów powódce, w konsekwencji został zgłoszony jedynie na fakty dotyczące ogólnej procedury zawierania takich umów, a zatem bez uwzględnienia tego, jak przebiegały spotkania z przedstawicielem banku, jaki był zakres pouczeń i informacji przekazanych powódce na temat produktu – kredytu hipotecznego, jakie dokumenty powódka otrzymała w chwili zawarcia umowy, czy miała możliwość negocjowania umowy. Natomiast okoliczności związane z funkcjonowaniem kredytu hipotecznego oraz zasadami ustalania kursów walut stanowią okoliczności leżące poza stosunkiem łączącym strony, będąc jedynie wewnętrznymi procedurami banku, a zatem na ich podstawie powódka nie mogła przewidzieć, jak będzie kształtowało się ich zobowiązanie względem banku. W konsekwencji zeznania świadka nie przyczyniłyby się do rozstrzygnięcia sprawy, co skutkowało jego pominięciem na podstawie art. 235² § 1 pkt 2 i 5 kpc.

Sąd nie uwzględnił wniosku pozwanego o zawieszenie postępowania na podstawie art. 177 § 1 pkt 3¹ k.p.c. a contrario. Sąd doszedł do przekonania, że nie zostały spełnione przesłanki do zawieszenia postępowania, o których mowa w wymienionym przepisie tj. brak zależności rozstrzygnięcia mającego zostać wydanym w przedmiotowej sprawie, a ewentualnym wynikiem postępowania toczącego się przed Trybunałem Sprawiedliwości Unii Europejskiej w sprawie zainicjowanej wnioskiem Pierwszego Prezesa Sądu Najwyższego ((...) I-4110-4/20). Podjęcie przez Sąd Najwyższy uchwały w sprawie III CZP 11/21, nie zwolni sądu rozpoznającego niniejszą sprawę od dokonania samodzielnej oceny kwestii mających znaczenie dla oceny roszczeń powoda, nawet jeśli kwestii tych będą dotyczyły podjęte przez Sąd Najwyższy uchwały. Ponadto istotne dla merytorycznego rozstrzygnięcia niniejszej sprawy kwestie były już przedmiotem licznych wypowiedzi judykatury, zarówno krajowej, jak i Trybunału Sprawiedliwości UE. W ocenie Sądu uwzględnienie wniosku pozwanego prowadziłoby w istocie do nieuzasadnionego przedłużenia postępowania o co najmniej kilkanaście miesięcy.

Sąd zważył, co następuje:

Powództwo zasługiwało na uwzględnienie w całości co do roszczenia głównego o zapłatę i ustalenie. Taki stan rzeczy czynił bezprzedmiotowym odwołanie się do roszczeń ewentualnych, albowiem z uwagi na ich charakter Sąd przystępuje do ich rozpoznania wyłącznie w przypadku, gdy nie uwzględni roszczenia głównego.

I. Powództwo o ustalenie

Określone przez powódkę żądanie ustalenia nieważności umowy znajduje swą podstawę prawną w treści art. 189 kpc, zgodnie z którym powód może żądać ustalenia przez Sąd istnienia lub nieistnienia stosunku prawnego lub prawa, gdy ma w tym interes prawny.

1. *interes prawny*

Zdaniem Sądu, powódce przysługuje interes prawny w dochodzeniu ustalenia nieważności umowy. Rozstrzygnięcie pozwole powódce uniknąć ewentualnych sporów w przyszłości w zakresie wysokości świadczenia pieniężnego należnego pozwanemu bankowi. Umowa z dnia 05 września 2008 r. została zawarta na okres 300 miesięcy, tj. 25 lat i obecnie strony są nadal związane umową. Dopóki strony wiąże umowa, powódka nie może domagać się rozliczenia umowy, bowiem żądania te zaktualizują się w przypadku ustalenia, że zaskarżone postanowienie umowne nie wiąże stron. Bez rozstrzygnięcia na przyszłość o zasadach rozliczenia kredytu, nie istnieje możliwość definitywnego zakończenia sporu. Rozstrzygnięcie roszczenia o ustalenie nieważności umowy zniesie stan niepewności strony powodowej w zakresie wysokości rat i sposobu ich rozliczania.

Sama możliwość wytoczenia powództwa o świadczenie nie wyczerpuje interesu prawnego w żądaniu ustalenia. Zakresem res iudicata objęta jest sentencja wyroku, zaś przesłankowe ustalenie nieważności umowy i zasądzenie na tej podstawie kwot nienależnie wypłaconego świadczenia, nie będzie zawierało ww. rozstrzygnięcia w sentencji. Może więc dojść do sytuacji, w której pozwany będzie zobligowany do zwrotu kwot rat, ale nadal będzie domagać się kolejnych rat kredytu na przyszłość, zaś powódka będzie zmuszona bronić się kolejnym powództwem tym razem o ustalenie, bądź w sytuacji wypowiedzenia umowy – powództwem przeciwegzekucyjnym.

Ponadto kwestia ustalenia nieważności umowy będzie miała wpływ na roszczenie o wykreślenie hipoteki zabezpieczającej. Hipoteka wygasa na skutek wygaśnięcia wierzytelności (art. 94 ustawy o księgach wieczystych i hipotece), zatem dopiero ustalenie nieważności umowy kredytu spowoduje możliwość wykreślenia hipoteki z księgi wieczystej.

W konsekwencji należy przejść do oceny ważności zawartej przez powódki z pozwanym bankiem umowy kredytu.

2. ocena nieważności umowy

W zakresie roszczenia o stwierdzenie nieważności umowy kredytu waloryzowanego kursem waluty obcej podstawowe znaczenie ma art. 58 kc. Nieważna jest czynność prawna sprzeczna z ustawą albo mająca na celu obejście ustawy, chyba że właściwy przepis przewiduje inny skutek, w szczególności ten, iż na miejsce nieważnych postanowień czynności prawnej wchodzi odpowiednie przepisy ustawy (art. 58 § 1 kc). Nieważna jest również czynność sprzeczna z zasadami współzycia społecznego (art. 58 § 2 kc). Jeżeli nieważnością jest dotknięta tylko część czynności prawnej, czynność pozostaje w mocy co do pozostałych części, chyba że z okoliczności wynika, iż bez postanowień dotkniętych nieważnością czynność nie zostałaby dokonana (art. 58 § 3 kc).

Oceniając ważność czynności prawnej nie można przypisywać dominującego znaczenia ani okolicznościom poprzedzającym zawarcie umowy, ani sposobowi jej wykonania. O ważności umowy orzeka się oceniając jej treść i cel z daty zawarcia umowy, a nie sposób jej faktycznego wykonania.

Uznanie umowy kredytu waloryzowanego kursem waluty obcej za nieważną w całości wymaga ustalenia, że umowa taka jest sprzeczna z ustawą, ma na celu obejście ustawy, ewentualnie jest sprzeczna z zasadami współzycia społecznego. Tylko takie ustalenie umożliwi uznanie całej konstrukcji umowy kredytowej, w szczególności charakterystycznego dla tej konstrukcji elementu waloryzacji, za nieważną. Koniecznym będzie tu zatem rozważenie, czy sama konstrukcja umowy kredytu waloryzowanego kursem waluty obcej jest sprzeczna przede wszystkim z przepisami prawa bankowego i ewentualnie z regulacją ustawową wprowadzającą zasadę swobody umów.

Z kolei w zakresie roszczenia opartego na abuzywności poszczególnych postanowień zawartych w łączącej strony umowie kredytowej istotnymi są przepisy art. 385¹ kc. Przy stwierdzeniu abuzywności niektórych postanowień

umownych umowa nadal może wiązać strony w pozostałym zakresie albo – o ile po stwierdzeniu abuzywności tych postanowień nie da się wykonać – umowa może być również uznana za nieważną.

2.1. nieważności umowy kredytu z uwagi na konstrukcję tej umowy

W pierwszej kolejności Sąd dokonał oceny nieważności umowy kredytu waloryzowanego kursem waluty obcej z uwagi na konstrukcję tej umowy.

Umowa kredytu hipotecznego zawarta przez powódkę i poprzednika prawnego pozwanego obejmowała kwotę w PLN, która została przeliczona na (...), a następnie ponownie na PLN. Mimo użycia w umowie sformułowania „denominowany”, faktycznie były w nim stosowane mechanizmy indeksacji, co stanowi o tym, że w istocie była to umowa kredytu indeksowanego. Zresztą sam pozwany w odpowiedzi na pozew odnosi się właśnie do kredytu indeksowanego.

Zawarta przez strony umowa kredytu hipotecznego stanowi umowę kredytu złotowego indeksowanego do waluty obcej. Bank wydaje kredytobiorcy określoną sumę kredytową w złotych, przy czym jej wysokość jest określana (indeksowana) według kursu danej waluty w dniu wydania (indeksowanie do waluty obcej po cenie kupna). Ustalenie takie następuje też w celu określenia wysokości rat kredytowych, do których kredytobiorca będzie zobowiązany w okresie trwania stosunku kredytowego. W dniu płatności konkretnych rat taka rata jest przeliczana zgodnie z umową na złote stosownie do kursu danej waluty, tj. po kursie jej sprzedaży kontrahentowi banku. W istocie przedmiotowy kredyt został zatem udzielony powódce w złotych polskich, a był jedynie indeksowany do kursu waluty obcej.

Zgodnie z art. 353 § 1 kc zobowiązanie polega na tym, że wierzyciel może żądać od dłużnika świadczenia, a dłużnik powinien świadczenie spełnić. Stosownie zaś do art. 353¹ kc, strony zawierające umowę mogą ułożyć stosunek prawny według swego uznania, byleby jego treść lub cel nie sprzeciwiały się właściwości (naturze) stosunku, ustawie ani zasadom współżycia społecznego. Przepis ten stanowi o naczelnej zasadzie prawa zobowiązań - zasadzie swobody umów.

Zgodnie z treścią art. 69 ustawy z dnia 29 sierpnia 1997 r. Prawo bankowe w brzmieniu obowiązującym w dacie zawarcia umowy kredytowej przez strony (tj. Dz.U. z 2002 r., Nr 72 poz. 665 z późn. zm.) przez umowę kredytu bank zobowiązuje się oddać do dyspozycji kredytobiorcy na czas oznaczony w umowie kwotę środków pieniężnych z przeznaczeniem na ustalony cel, a kredytobiorca zobowiązuje się do korzystania z niej na warunkach określonych w umowie, zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu wraz z odsetkami w oznaczonych terminach spłaty oraz zapłaty prowizji od udzielonego kredytu (ust.1). Umowa kredytu powinna być zawarta na piśmie i określać w szczególności: strony umowy, kwotę i walutę kredytu, cel, na który kredyt został udzielony, zasady i termin spłaty kredytu, wysokość oprocentowania kredytu i warunki jego zmiany, sposób zabezpieczenia spłaty kredytu, zakres uprawnień banku związanych z kontrolą wykorzystania i spłaty kredytu, terminy i sposób postawienia do dyspozycji kredytobiorcy środków pieniężnych, wysokość prowizji, jeżeli umowa ją przewiduje, warunki dokonywania zmian i rozwiązania umowy (ust. 2).

Warunkiem powstania ważnego zobowiązania, którego treścią jest obowiązek spełnienia świadczenia przez dłużnika na rzecz wierzyciela, jest dokładne określenie treści tego świadczenia albo przesłanek pozwalających na jego dokładne określenie. A zatem umowa o kredyt powinna w szczególności określać obowiązek zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu, a co za tym idzie wysokość rat, w których kredyt ma być spłacony.

Świadczenie musi być oznaczone, gdyż oznaczenie świadczenia w połączeniu z oznaczeniem sposobu zachowania się dłużnika pozwala na ustalenie treści stosunku zobowiązaniowego. Jeśli świadczenie nie zostanie oznaczone, nie można mówić o istnieniu zobowiązania ze względu na brak istotnego elementu stosunku zobowiązaniowego (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 1 kwietnia 2011 roku, III CSK 206/10). Jeżeli brakujące essentialia negotii uzupełnił w umowie sam bank, to składając swoje oświadczenie woli, kredytobiorcy nie objęli nim tych istotnych postanowień umowy (zob. postanowienie Sądu Najwyższego z 17 stycznia 2003 roku, III CZP 82/02).

W przedmiotowej umowie została określona wyłącznie kwota uruchomienia kredytu, tj. zobowiązanie banku do wypłaty określonej kwoty wyrażonej w PLN. Nie zostały natomiast określone świadczenia powódki. Wysokość świadczenia kredytobiorcy została bowiem określona w ten sposób, że kwotę kredytu przeliczano najpierw ze złotych na franki szwajcarskie, po kursie wskazanym przez bank, uzyskując równowartość kredytu wyrażoną w walucie obcej. Następnie w celu określenia każdej kolejnej raty przeliczano wskazywaną przez bank kwotę w (...) na złotówki po kursach ustalanych przez kredytodawcę w jego tabeli kursów. Kredytodawca mógł zatem dwukrotnie poprzez kształtowanie kursu wpływać w sposób dowolny na wysokość świadczenia kredytobiorcy. Pierwszy raz po wypłacie kredytu (w dniu 10.09.2008 r.), przeliczając kwotę udzielonego kredytu na (...) po kursie ustalonym przez siebie, zaś drugi przy ustalaniu wysokości poszczególnych rat. Umowa nie precyzowała, w jaki sposób bank będzie ustalał kursy w tabelach, które miały mieć zastosowanie do dokonywanych przez powódkę spłat w walucie PLN. Skoro zatem wypłaty transz były dokonywane w późniejszym terminie niż dzień zawarcia umowy, to na datę zawarcia umowy wysokość kredytu wyrażona w (...) nie była znana.

Kursy te w świetle umowy mogły być ustalane przez pozwanego w sposób dowolny. Przedmiotowa umowa nie ograniczała w żaden sposób działania mechanizmu indeksacji w przypadku naliczania rat. Dopuszczała zatem sytuację, że bank oddając do dyspozycji kredytobiorcy określoną kwotę, może otrzymać w zamian zwrot kwoty większej lub mniejszej, co staje się faktem przy kilkukrotnym wzroście lub spadku kursu waluty obcej, w porównaniu do kursu z dnia wypłacenia kredytu. W konsekwencji umowy o takiej treści nie udaje się sprostać ustawowemu wymogowi oddania do dyspozycji kredytobiorcy i zwrotu bankowi tej samej kwoty kredytu.

Brak określenia świadczenia powódki wynikał z pozostawienia bankowi swobody w określaniu kursów waluty, do której kredyt był indeksowany i nieokreśleniu wysokości części kapitałowej w poszczególnych ratach, co uniemożliwiało wyliczenie wysokości każdej z rat. Umowa stron jest dotknięta brakiem sprecyzowania treści świadczenia kredytobiorcy, a tym samym treści stosunku zobowiązaniowego.

Ponadto zwrócić należy uwagę, iż umowne klauzule waloryzacyjne (art. 358¹ § 2 kc) zabezpieczają przed ryzykiem znaczącej zmiany siły nabywczej pieniądza prowadzącej do pokrzywdzenia jednej ze stron stosunku obligacyjnego. Miernik wartości powinien być przy tym takiego rodzaju, aby w odniesieniu do stanu gospodarki pozwalał utrzymać wartość kwoty kredytu, która pozostaje do spłaty na realnym poziomie. Instytucja indeksacji walutowej w umowie kredytu bankowego służyć ma przede wszystkim utrzymywaniu wartości świadczeń w czasie, gdyż kredyt to zwykle umowa długoterminowa. Jednakże indeksowanie kredytu złotowego do waluty, która zmienia kurs w oderwaniu od realnego stanu polskiej gospodarki, spełnia funkcje, jakim ma służyć waloryzacja umowna. W latach poprzedzających zawarcie umowy oraz po jej podpisaniu, relacje franka szwajcarskiego do złotego odrywały się od realnych zmian w polskiej gospodarce. W czasie, kiedy waluta (...) zdrożała w relacji do złotówki dwukrotnie, żadnego porównywalnego wzrostu cen nie odnotowano na polskim rynku nieruchomości, wysokości cen innych produktów, płac, czy innego wskaźnika krajowej gospodarki. Indeksacja w wersji zastosowanej w przedmiotowej umowie nie spełniała zatem swojej podstawowej funkcji, a jej instrumentalne użycie nie zmierza do realizacji celu, któremu ta instytucja ma służyć.

Dostrzec należy także, iż co do zasady bank może czerpać zysk z umowy kredytu wyłącznie w postaci odsetek oraz prowizji. W oparciu o przedmiotową umowę bank zastrzegł na swoją rzecz dodatkowy zysk w postaci marży na kursie, który uzyskiwał on poprzez dokonywanie przeliczeń waluty w oparciu o dowolnie ustalany przez siebie banku kurs waluty.

A zatem przedmiotowa umowa jest sprzeczna z art. 353¹ kc i art. 69 prawa bankowego z uwagi na dwie jej istotne wady prawne. Po pierwsze w umowie brak było określenia wysokości świadczenia, do spełniania którego zobowiązany był kredytobiorca, nie określono kwot rat, w których miał być spłacany kredyt, ani obiektywnego i weryfikowalnego sposobu ich ustalenia. Po drugie zastosowany w umowie sposób indeksacji powodował, że kredytobiorca mógł być i był zobowiązany do zwrócenia bankowi kwoty innej niż kwota przekazanego mu wcześniej kredytu. W konsekwencji umowa ta jest nieważna na podstawie art. 58 kc.

Powyższego nie sanują późniejsze czynności faktyczne i prawne, a wszelkie czynności dokonywane po zawarciu umowy powinny podlegać rozliczeniu na podstawie przepisów o bezpodstawnym wzbogaceniu. Wejście w życie ustawy antyspreadowej (tj. ustawy z dnia 29 lipca 2011 roku – o zmianie ustawy Prawo bankowe oraz niektórych innych ustaw, Dz.U. Nr 165, poz. 984) nie spowodowało, że zamieszczone w umowie kredytowej klauzule waloryzacyjne, nieokreślające szczegółowo sposobu ustalania kursu waluty waloryzacji, przestały być abuzywne (por. uchwała Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 roku, sygn. akt V CSK 382/18, wyrok Sąd Apelacyjny w Białymstoku z 14 grudnia 2017 roku, sygn. akt I ACa 447/17). Przedmiotowa umowa była przez wiele lat wykonywana przez powódkę, jednakże nie stanowiło to przeszkody do badania jej ważności i ostatecznie ustalenia, że była ona nieważna. Ograniczenia swobody umów obowiązują z mocy prawa i faktycznie nie wywołują skutku prawnego, jeśli żadna ze stron umowy jej nie zakwestionuje. W konsekwencji umowa sprzeczna z ustawą może zostać zawarta i być wykonywana, dopóki żadna ze stron nie wystąpi do sądu o stwierdzenie nieważności tej umowy ze względu na naruszenie art. 353¹ kc.

Niezależnie od powyższych rozważań Sąd odniósł się także do abuzywności klauzul waloryzacyjnych, znajdujących się w zawartej przez strony umowie kredytu.

2.2. nieważności umowy kredytu z uwagi na klauzule niedozwolone

Sąd poddał ocenie klauzule umowne zawarte § 2 ust. 2, § 4 ust. 1a, § 9 ust. 2 zd. 2-4, § 9 ust. 6 zd. 2-4 dotyczących klauzuli indeksującej świadczeń stron dwoma miernikami wartości określanymi dowolnie przez pozwanego oraz § 6 ust. 2 umowy dotyczącej obciążenia kredytobiorcy prowizją z tytułu ryzyka udzielenia kredytu z brakującą wartością zabezpieczenia pod kątem spełnienia przesłanek z art. 385¹ kc i wywodzonych z tego skutków.

W zakresie ochrony praw konsumenta przed naruszeniami słuszności kontraktowej istnieją przepisy szczególne (w tym art. 385¹ - 385³ kc) wprowadzające instrument wzmożonej względem zasad ogólnych kontroli treści postanowień narzuconych przez przedsiębiorcę pod kątem poszanowania interesów konsumentów, a także szczególną sankcję mającą niwelować niekorzystne skutki zastosowania klauzul abuzywnych. Przepisy dotyczące nieuczciwych postanowień umownych stanowią implementację do krajowego systemu prawnego Dyrektywy Rady 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (Dz.Urz.U.E.L 1993 Nr 95, str. 29) należy zatem odwołać się do znacznego dorobku orzeczniczego Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej. Kluczowa w tym zakresie jest wykładnia art. 6 ust. 1 Dyrektywy 93/13, który nakłada na Państwa Członkowskie obowiązek zapewnienia, że nieuczciwe warunki w umowach zawieranych przez sprzedawców lub dostawców z konsumentami nie będą wiążące dla konsumenta, a umowa w pozostałej części będzie nadal obowiązywała strony, jeżeli jest to możliwe po wyłączeniu z niej nieuczciwych warunków.

Zgodnie z art. 385¹ § 1-4 k.c. postanowienia umowy zawieranej z konsumentem niezgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny (§ 1). Jeżeli postanowienie umowy zgodnie z § 1 nie wiąże konsumenta, strony są związane umową w pozostałym zakresie (§ 2). Niezgodnione indywidualnie są te postanowienia umowy, na których treść konsument nie miał rzeczywistego wpływu. W szczególności odnosi się to do postanowień umowy przejętych z wzorca umowy zaproponowanej konsumentowi przez kontrahenta (§ 3). Ciężar dowodu, że postanowienie zostało uzgodnione indywidualnie, spoczywa na tym, kto się na to powołuje (§ 4). W większości analogiczne przesłanki uznania postanowień umownych za niedozwolone przewidują też przepisy art. 3 ust. 1 i 4 ust. 1 i 2 dyrektywy 93/13/EWG.

Najistotniejsze w ocenie klauzuli waloryzacyjnej jest wykazanie, czy rażąco narusza ona interesy konsumenta. Trzeba mieć przy tym na uwadze, że jest to jedyna przesłanka, której sformułowanie różni się w prawie krajowym i prawie wspólnotowym. Zgodnie bowiem z przepisem art. 3 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG warunki umowy, uznaje się za nieuczciwe, jeśli powodują znaczącą nierównowagę wynikających z umowy praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta. Nie ma wątpliwości, że ścisła interpretacja przesłanki określonej w prawie polskim byłaby

niezgodna z dyrektywą, dlatego konieczne jest uwzględnienie w rozszerzającej wykładni pojęcia „rażące naruszenie interesów konsumenta”, tak by objęło ono sytuację „znaczącej nierównowagi praw i obowiązków stron ze szkodą dla konsumenta”.

Dla oceny abuzywności miarodajny nie jest sposób wykonywania umowy (sposób faktycznego wykorzystywania ocenianego postanowienia). Oceny, czy postanowienie umowne jest niedozwolone (art. 385¹ § 1 kc), dokonuje się według stanu z chwili zawarcia umowy (tak uchwała 7 sędziów Sądu Najwyższego z dnia 20 czerwca 2018 r., III CZP 29/17).

W niniejszej sprawie powódka podpisując przedmiotową umowę kredytu działała jako konsument. Zgodnie bowiem z treścią art. 22¹ kc za konsumenta uważa się osobę fizyczną dokonującą czynności prawnej niezwiązanej bezpośrednio z jej działalnością gospodarczą lub zawodową.

Kwestionowane klauzule nie podlegały indywidualnym uzgodnieniom ze stroną powodową w jakimkolwiek zakresie. Pozwany bank, na którym spoczywał obowiązek wykazania, że postanowienia przedmiotowej umowy kredytowej dotyczące wypłaty oraz spłaty kredytu przy wykorzystaniu przeliczenia waluty obcej, także w zakresie w jakim odsyłały do sporządzonych przez niego Tabel kursów, były przedmiotem indywidualnych uzgodnień pomiędzy stronami, obowiązki temu w żaden sposób nie sprostał. Kluczowe jest natomiast, że umowę zawarto z wykorzystaniem wzorca umownego wykreowanego przez bank, zaś kwestionowane klauzule stanowiły jej integralny i nie zmodyfikowany w żaden sposób element. Taki sposób zawierania umowy wyklucza możliwość indywidualnego wpływania przez konsumenta na treść powstałego stosunku prawnego, poza ustaleniem kwoty kredytu, ewentualnie wysokości oprocentowania, marży czy prowizji. Zaznaczyć bowiem należy, iż wpływ konsumenta musi mieć bowiem charakter realny i rzeczywiście zostać mu zaoferowany, a nie polegać na teoretycznej możliwości wystąpienia z wnioskiem o zmianę określonych postanowień umowy. Pozwany nie wykazał zresztą, aby powódce zaoferowano możliwość negocjowania postanowień umowy kreujących mechanizm indeksacji kredytu do (...). W ocenie Sądu indywidualnym uzgodnieniem umowy nie jest również to, że po zapoznaniu się z ofertą banku, zaproponowaniu przez przedstawiciela banku kredytu frankowego, konsumenci złożyli wnioski o udzielenie konkretnego rodzaju kredytu. Zdolność kredytowa przy kredycie złotówkowym nie zmienia powyższej oceny. Indywidualnym uzgadnianiem postanowień umowy nie jest też akceptacja propozycji banku zawarcia takiej umowy, przyjęcie oferty nie oznacza realnej możliwości, wpływu na kształt postanowień umowy przygotowanych na wzorcu przez bank. Brak indywidualnych uzgodnień wynika z wiarygodnych zeznań powódki.

2.2.1. klauzule indeksacyjne

Postanowienia dotyczące indeksacji kredytu – zarówno dotyczące sposobu przeliczenia kwoty kredytu na franki przy wypłacie kredytu, jak też zadłużenia wyrażonego we frankach na złotówki podczas spłaty poszczególnych rat – określają świadczenia głównie stron. Dotyczą bowiem one bezpośrednio sposobu określenia kwoty wykorzystanego i spłacanego kredytu, a zatem elementów należących zgodnie z treścią art. 69 ustawy prawo bankowe do essentialia negotii umowy kredytu.

Postanowienia określające główne świadczenia stron nie podlegają ocenie nieuczciwego charakteru wyłącznie w przypadku, gdy na podstawie badania indywidualnego możliwe jest uznanie, że zostały sformułowane przez przedsiębiorcę prostym i zrozumiałym językiem. Powyższe oznacza, że umowa winna przedstawiać w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu, do którego odnosi się dane postanowienie, a także, w zależności od przypadku, związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych postanowieniach, tak by konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wypływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne (tak np. wyrok (...) z dnia 20 września 2017 r., w sprawie C-186/16, pkt 43 i 44).

W orzecznictwie krajowym przyjmuje się, że klauzule waloryzacyjne zawierające odniesienie do tabel kursowych banku, których treść ten bank miał sam ustalać wedle przyjętych przez siebie metod, nie określają wysokości

świadczenia pieniężnego obciążającego powódkę w sposób jednoznaczny i precyzyjny (por. wyroki Sądu Najwyższego z dnia 4 kwietnia 2019 r. III CSK 159/17 oraz z dnia 9 maja 2019 r. I CSK 242/18).

Klauzula waloryzacyjna przy wypłacie kredytu zawarta jest w § 2 ust. 2 w zw. z § 4 ust. 1a umowy, stosownie do której kredyt jest indeksowany do (...) po przeliczeniu wypłaconej kwoty zgodnie z kursem kupna (...) według Tabeli kursów obowiązującej w (...) Banku w dniu uruchomienia kredytu lub transzy.

W momencie wypłaty kwoty zadłużenia kredyt przeliczany jest po aktualnym kursie na daną walutę obcą. Nie wiadomo, jakie będzie ostateczne zadłużenie, ponieważ kwota kredytu jest uzależniona od kursu waluty. Zadłużenie jest zależne od kursu w dniu wypłaty kredytu lub poszczególnych transz kredytowych.

Kwestionowane klauzule w zakresie wypłaty kredytu nie zawierają określenia konkretnego mechanizmu waloryzacji kwoty wypłaconej w PLN do waluty waloryzacji (...). Przeliczenia kwoty wypłaconej w PLN na walutę waloryzacji (...) dokonywano według kursu kupna waluty z tabeli kursowej pozwanego, jednakże z umowy nie wynikało, aby kurs waluty wpisywany do tabeli kursów obowiązującej w banku w dniu przeliczania całej kwoty kredytu na (...) musiał przybrać wartość rynkową albo jakąkolwiek wartość możliwą do ustalenia i przewidzenia przez drugą stronę umowy. Umowa, w tym regulamin, nie przewidywała żadnych kryteriów, wedle których miałyby być ustalony kurs z tabeli. Żadne ograniczenia swobody kształtowania kursu nie wynikały z umowy, zatem stosowanie jakichkolwiek praktyki w określaniu kursu waluty było swobodną decyzją pozwanego jako kredytodawcy i w każdej chwili mogło być dowolnie zmienione.

Klauzula waloryzacyjna w zakresie spłaty kredytu zawarta jest w § 9 ust. 2 zd. 2-4 oraz § 9 ust. 6 zd. 2-4 umowy, zgodnie z którym spłata kwoty kredytu wraz z odsetkami następuje z zastosowaniem kursu sprzedaży (...) według Tabeli kursów obowiązującej w (...) Banku obowiązującego w dniu spłaty.

Treść powołanej wyżej postanowień umowy w zakresie spłaty, zawierająca wyłącznie odwołanie się do tabeli jednostronnie tworzonej przez bank nie wyjaśnia, w jaki sposób będzie kształtowana owa tabela, w szczególności na jakich danych ekonomicznych bank będzie się opierał, z jakiego źródła będą czerpane owe dane i na podstawie jakich przesłanek bank będzie dokonywał korekt uzyskanych danych (na jakich zasadach kształtowany będzie spread). Tego rodzaju informacje nie zostały zawarte również w innych punktach umowy czy regulaminie udzielania kredytów. Z tej przyczyny – uwzględniając wymagania odnośnie do rozumienia pojęcia określenia głównego przedmiotu umowy w sposób jednoznaczny należy uznać, że analizowane postanowienia umowne, choć określają główne świadczenia stron, nie zostały sformułowane w sposób jednoznaczny, co otwiera drogę do kontroli ich abuzywności. Tym samym powyższe klauzule nie zawierają dostatecznych informacji pozwalających uzyskać konsumentowi wiedzę, co do tego, jak faktycznie kształtują się raty kredytu.

W ocenie Sądu zakwestionowane w sprawie niniejszej klauzule indeksacyjne w zakresie wypłaty i spłaty kredytu nie mogą zostać uznane za jednoznacznie sformułowane w rozumieniu art. 385¹ § 1 zd. 2 kc, skoro na ich podstawie powódka nie była w stanie oszacować kwot, jakie w przyszłości będzie zobowiązana świadczyć na rzecz banku (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 27 listopada 2019 r., II CSK 483/18) i nie mogła zorientować się, w jakiej dokładnie sytuacji prawnej znajdzie się na skutek zawarcia umowy i jakie potencjalne konsekwencje dla jej zobowiązań finansowych powstaną na gruncie przedmiotowych postanowień umownych.

2.2.2. niedozwolony charakter klauzul indeksacyjnych

Dyrektywa 93/13 wymaga, by umowa przedstawiała w sposób przejrzysty konkretne działanie mechanizmu wymiany waluty obcej, a także związek między tym mechanizmem a mechanizmem przewidzianym w innych warunkach dotyczących uruchomienia kredytu, tak by konsument był w stanie oszacować, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływające dla niego z tej umowy konsekwencje ekonomiczne (wyrok (...) z dnia 30 kwietnia 2014 r. w sprawie C-26/13). Wyżej analizowane postanowienia umowy określając sposób ustalania kursu waluty, przewidują wyłącznie, że będzie się to odbywało według tabeli stosowanej przez bank. Postanowienie umowy, w którym bankowi przyznano uprawnienie do jednostronnego regulowania wysokości rat kredytu waloryzowanego kursem (...) poprzez

wyznaczanie w tabelach kursowych kursu franka szwajcarskiego oraz wysokości tzw. spreadu (różnica między kursem sprzedaży i zakupu waluty obcej) przy pozbawieniu konsumenta jakiegokolwiek wpływu i bez wskazania w umowie sposobu ustalania kursów walut, rażąco narusza interesy konsumenta i jest sprzeczne z dobrymi obyczajami (tak np. Sąd Apelacyjny w Warszawie z dnia 13 marca 2019, I ACa 681/18). Klauzule te kształtują stosunek prawny łączący powoda z klientami w sposób naruszający równowagę kontraktową – zapewniający niedozwoloną przewagę profesjonalistom, wykorzystującemu swoją pozycję kredytodawcy jako podmiotu silniejszego. Innymi słowy, zapewniając pozwanemu możliwość dowolnego kształtowania kursu waluty, naruszają w sposób rażący interesy konsumenta.

Działanie banku było również sprzeczne z dobrymi obyczajami, gdyż polegało na zatajeniu przed konsumentem istotnych informacji, dostępnych dla banku, które pozwoliłyby konsumentowi na podjęcie świadomej i rozważnej decyzji, na nieprzedstawieniu rzetelnych symulacji wykazujących wpływ wzrostu kursu franka na wysokość zobowiązań powoda i realny koszt kredytu. Bank nie zaproponował przy tym żadnych mechanizmów, które ograniczałyby ryzyko walutowe, uwzględniając słusze interesy obu stron umowy. Bank wykorzystał swoją przewagę informacyjną a także zaufanie, jakim konsumenci w Polsce obdarzali w tamtym czasie banki. Przetawione w niniejszej sprawie dowody, w świetle twierdzeń strony powodowej, nie dają podstaw do ustalenia, że bank wykonał obowiązek informacyjny w tym zakresie w sposób, dający stronie powodowej pełne rozeznanie co do istoty transakcji. Nie chodzi bowiem tylko o ogólną wiedzę, że kursy walut zmieniają się, ale o uwidocznienie, w oparciu o jednoznaczne i zrozumiałe kryteria, wpływających z umowy konsekwencji ekonomicznych, w tym przyjęcia przez kredytobiorcę ryzyka kursowego, które z ekonomicznego punktu widzenia może okazać się dla niego trudne do udźwignięcia w przypadku dewaluacji waluty. Ponadto przedstawienie konsumentowi jakichkolwiek informacji musi się odbywać w warunkach umożliwiających spokojne, niezakłócone zapoznanie się z nimi oraz swobodne ich przeanalizowanie. Z pewnością nie spełnia tego wymogu oświadczenie o poinformowaniu i o świadomości ryzyka kursowego zawarte na wielostronicowej umowie kredytu, jak też udzielenie ustnej informacji przez doradcę wraz z zapewnieniem o stabilności kursu. W niniejszej sprawie pośredniczącego doradcę finansowego zewnętrznego podmiotu należy traktować na równi z pracownikiem banku. W konsekwencji nie sposób wywieść, że powódka w sposób rzetelny została poinformowana o zasadach funkcjonowania kredytu i ryzyku kursowym.

W ocenie Sądu postanowienia w zakresie klauzul indeksacyjnych umowy kredytu należy uznać za abuzywne w rozumieniu art. 385¹ § 1 kc, a konsekwencją tego jest działająca ex lege sankcja bezskuteczności. Klauzule te rażąco naruszają interesy strony powodowej jako konsumenta i w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami kształtuje jego obowiązki.

2.2.3. klauzula dotycząca prowizji z tytułu udzielenia kredytu

Klauzula zawarta w § 6 ust. 2 umowy dotyczy prowizji z tytułu udzielenia kredytu z brakującą wartością zabezpieczenia.

W ocenie Sądu brak jest podstaw do uznania § 6 ust. 2 umowy za klauzulę niedozwoloną. Ponadto żądanie w zakresie powyższego postanowienia nie zostało w żadnym stopniu uzasadnione. Instytucja prowizji jest przewidziana przepisami prawa, tj. art. 69 ust 1 ustawy prawo bankowe. Zwrócić należy uwagę przy tym, iż powódka poniosła jedynie nieznaczną prowizję od udzielonego kredytu w wysokości 0,9% (§ 6 ust 1 umowy). Prowizja od zawarcia umowy kredytu na kwotę przekraczającą 70% wartość nieruchomości (§ 6 ust. 2 umowy w zw. z § 11 ogólnych warunków kredytowania) stanowi formę zabezpieczenia spełnienia części świadczenia z umowy kredytu. W ocenie Sądu prowizja ta nie stanowiła dodatkowego ukrytego przysporzenia pozwanego. Kwestionowana prowizja nie była też uzależniona od kursów kupna i sprzedaży waluty kredytu na rynku. W konsekwencji brak jest podstaw do kwalifikowania jej jako niedozwoloną. Powyższe jednak nie miało znaczenia dla zasadności powództwa, bowiem dla stwierdzenia nieważności umowy wystarczyła abuzywność pozostałych kwestionowanych klauzul.

2.3. skutki stwierdzenia niedozwolonego charakteru warunków umowy

Z przepisów art. 385¹ § 2 kc jak i z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13/EWG wynika, że skutkiem zasadniczym uznania postanowienia za niedozwolone jest brak związania konsumenta tym postanowieniem, co oznacza, że nie wywołuje ono skutków prawnych od samego początku i z mocy samego prawa, obowiązkiem sądu jest uwzględnienie tego skutku z urzędu, zaś orzeczenie sądu stwierdzające abuzywność ma charakter wyłącznie deklaratoryjny. Dokonując rozstrzygnięcia w niniejszej sprawie Sąd miał na uwadze stanowisko zaprezentowane w wyroku (...) z dnia 3.10.2019 r. wydanym w sprawie C-260/18, dotyczącym podobnego rodzaju umowy kredytu, co umowa stanowiąca przedmiot niniejszej sprawy.

W świetle wiążącej wykładni dokonanej przez (...) (wyrok z dnia 3 października 2019 r., C-260/18) uzupełnianie umowy przepisami dyspozytywnymi jest uzależnione od niemożności utrzymania umowy w mocy i zgody konsumenta na takie uzupełnienie. Powódka takowej zgody nie wyraziła. Poza tym nie pozwala na to art. 56 kc. odwołującym się do zasad współżycia społecznego i ustalonych zwyczajów, a w prawie polskim brak jakiegokolwiek innego nadającego się do zastosowania przepisu. W szczególności przepisem takim nie jest art. 358 kc oraz art. 354 kc.

Zdaniem Sądu dalsze wykonywanie przedmiotowej umowy po wyeliminowaniu z niej ww. niedozwolonych postanowień umownych spowodowałoby taką modyfikację umowy łączącej strony, że prowadziłyby to do zmiany charakteru prawnego umowy, w tym oznaczałoby wykładnię sprzeczną z art. 65 kc. Wyeliminowanie ryzyka kursowego, charakterystycznego dla umowy kredytu indeksowanego do waluty obcej i uzasadniającego powiązanie stawki oprocentowania ze stawką LIBOR (bądź stopy referencyjnej odwołującej się do rynku międzynarodowego, jak w przedmiotowej umowie; stopa ta została później zastąpiona stawką LIBOR), jest równoznaczne z tak daleko idącym przekształceniem umowy, iż należy uznać ją za umowę o odmiennej istocie i charakterze, mimo iż nadal jest to tylko wariant umowy kredytu. Oznacza to, że po wyeliminowaniu tego rodzaju postanowień umownych utrzymanie umowy o charakterze zamierzonym przez strony nie jest możliwe, co prowadzi do całkowitej nieważności umowy na podstawie art. 58 § 1 i 3 kc w zw. z art. 353¹ kc. Strony nie zawarłyby umowy kredytu złotowego oprocentowanego według stawki LIBOR (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, wyrok Sądu Apelacyjnego w Warszawie z dnia 15 lipca 2020 r., VI ACa 32/19).

W miejsce postanowień uznanych za abuzywne nie wchodzi przepisy dyspozytywne, albowiem nie istnieją przepisy dyspozytywne wprost regulujące tę kwestię, a Sąd rozpoznający niniejszą sprawę, uznając postanowienia umowne za niedozwolone, nie posiada uprawnienia do ustalenia odmiennej treści praw i obowiązków stron umowy w tym zakresie (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 28.09.21 r., I (...) 74/21). Sądy krajowe są zobowiązane wyłącznie do zaniechania stosowania nieuczciwego postanowienia umownego, aby nie wywierał on wiążących skutków wobec konsumenta, natomiast nie są uprawnione do nadawania mu nowej treści (por. wyroki (...) z dnia 15 marca 2012 r., C-453/10, z dnia 21 grudnia 2016 r., C- 154/15).

W konsekwencji Sąd uznał, że umowa kredytowa będąca przedmiotem sporu jest nieważna w całości, o czym orzekł jak w pkt I wyroku.

III. Roszczenie o zapłatę

W związku z uznaniem, że przedmiotowa umowa była nieważna od samego początku stronie powodowej należy się zwrot wszystkich świadczeń spełnionych w jej wykonaniu, albowiem uiszczanie wszystkich świadczeń przez powódkę na rzecz pozwanego było bezpośrednio związane z realizacją nieważnej umowy. W ocenie Sądu konsekwencją nieważności umowy jest obowiązek zwrotu wszystkiego co strona pozwana otrzymała od strony powodowej.

Zgodnie z art. 405 kc kto bez podstawy prawnej uzyskał korzyść majątkową kosztem innej osoby, obowiązany jest do wydania korzyści w naturze, a gdyby to nie było możliwe, do zwrotu jej wartości. Natomiast zgodnie z art. 410 § 1 i 2 kc przepis ten stosuje się w szczególności do świadczenia nienależnego, tj. takiego, w którym ten, kto je spełnił nie był w ogóle zobowiązany lub nie był zobowiązany względem osoby, której świadczył, albo jeżeli podstawa

świadczenia odpadła lub zamierzony cel świadczenia nie został osiągnięty albo jeżeli czynność prawna zobowiązująca do świadczenia była nieważna i nie stała się ważna po spełnieniu świadczenia.

Dla aktualizacji roszczenia o zwrot nienależnego świadczenia – poza wykazaniem jednej z kondykcji opisanych w art. 410 § 2 kc, wystarczające jest wykazanie samego przesunięcia majątkowego pomiędzy zubożonym (solvens) a wzbogaconym (accipiens) będącego następstwem spełnienia nienależnego świadczenia, gdyż ze swej istoty spełnienie tego świadczenia spełnia przesłankę zubożenia, zaś jego otrzymanie - kryteria wzbogacenia (tak też Sąd Najwyższy w wyrokach z 15 maja 2014 r., II CSK 517/13, LEX nr 1488794, z 29 listopada 2016 r., I CSK 798/15, LEX nr 2183475, zob. także wyrok Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., V CSK 382/18, LEX nr 2771344). Bez znaczenia w sprawie pozostawało to, czy pozwany faktycznie rozporządził środkami finansowymi otrzymanymi w ramach spłat rat kredytu, choćby na pokrycie własnych zobowiązań i nie zachodzi w tym wypadku potrzeba ustalenia, czy wzbogaciło ono odbiorcę (accipiens). Samo bowiem spełnienie świadczenia nienależnego jest źródłem roszczenia restytucyjnego.

Brak zastrzeżenia przez kredytobiorców zwrotu spełnianego świadczenia (rat kredytu) nie niweczył skuteczności roszczenia, gdyż jak wynika z art. 411 pkt 1 kc spełnienie świadczenia w wykonaniu nieważnej czynności prawnej rodzi obowiązek zwrotu, nawet jeżeli spełniający świadczenie wiedział, że nie jest do tego zobowiązany. W niniejszej sprawie podstawą prawną świadczenia była nieważna czynność prawna, która nie stała się ważna mimo spełnienia świadczenia, a w takim wypadku wiedza spełniającego świadczenie, że nie był do świadczenia zobowiązany, nie zwalnia odbiorcy świadczenia do jego zwrotu (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 19 września 2018 r., I CSK 575/17, Legalis nr 1829409).

W sprawie nie znajduje również zastosowania wyłączenie z art. 411 pkt 2 kc (zasady współżycia społecznego), albowiem skutki stosowania przez bank niedozwolonych postanowień umownych nie mogą podlegać ochronie prawnej. Świadczenie spełnione przez powódkę w następstwie nieważnej umowy kredytowej nie może być kwalifikowane jako czyniące zadość zasadom współżycia społecznego, skoro to właśnie zastosowanie przez bank wzorca umownego zawierającego klauzule abuzywne należało oceniać w kontekście naruszenia dobrych obyczajów.

W art. 410 § 2 kc w sposób enumeratywny wymieniono cztery sytuacje kreujące obowiązek zwrotu nienależnego świadczenia i komplementarne do niego roszczenie o jego zwrot. W sprawie znajduje zastosowanie teoria dwóch kondykcji, którą należy rozumieć jako konstruującą po obu stronach nieważnej czynności prawnej niezależne roszczenia o zwrot spełnionego świadczenia. T. stanowisko należy już uznać za ugruntowane w orzecznictwie Sądu Najwyższego. W szczególności należy odwołać się w tej mierze do uchwały Sądu Najwyższego z 16 lutego 2021 r. (III CZP 11/20), w której wyjaśniono, że stronie, która w wykonaniu umowy kredytu, dotkniętej nieważnością, spłacała kredyt, przysługuje roszczenie o zwrot spłaconych środków pieniężnych jako świadczenia nienależnego (art. 410 § 1 kc w zw. z art. 405 kc), niezależnie od tego, czy i w jakim zakresie jest dłużnikiem banku z tytułu zwrotu nienależnie otrzymanej kwoty kredytu, czy też uchwały z 7 maja 2021 r. (III CZP 6/21, której Sąd Najwyższy nadał moc zasady prawnej), w której wyjaśnił, że jeżeli bez bezskutecznego postanowienia umowa kredytu nie może wiązać, konsumentowi i kredytodawcy przysługują odrębne roszczenia o zwrot świadczeń pieniężnych spełnionych w wykonaniu tej umowy (art. 410 § 1 w związku z art. 405 kc), zastrzegając jednocześnie, że kredytodawca może żądać zwrotu świadczenia od chwili, w której umowa kredytu stała się trwale bezskuteczna.

Roszczenia stron mają charakter odrębny (niezależny), co oznacza, że nie ulegają automatycznie wzajemnej kompensacji i konsument może żądać zwrotu w całości spłaconych rat kredytu niezależnie od tego, czy i w jakim zakresie jest dłużnikiem banku z tytułu nienależnie otrzymanej kwoty kredytu. W konsekwencji kwota łączna, jaką powódka spłaciła stanowi świadczenie nienależne.

Powódka w okresie od zawarcia umowy do dnia 15 czerwca 2021 roku zapłaciła pozwanemu łącznie kwotę 133.804,91 zł, na co składa się kwota 131.500,68 zł tytułem spłat rat kredytu, kwota 1.215,23 zł tytułem prowizji z tytułu ryzyka udzielenia kredytu z brakującą wartością zabezpieczenia oraz kwota 1.089,00 zł tytułem prowizji za udzielenie kredytu.

Ponieważ podstawa prawna tego świadczenia odpadła, zostało ono spełnione nienależnie i podlega zwrotowi.

Pozwany podniósł zarzut przedawnienia oraz zarzuty potrącenia oraz zatrzymania w zakresie kwoty 162.448,52 zł.

1. zarzut przedawnienia

Sąd nie uwzględnił zarzutu przedawnienia podniesionego przez pozwanego w zakresie roszczenia zapłaty. Pozwany podniósł zarzut przedawnienia jedynie w zakresie żądania ewentualnego, niemniej również w zakresie żądania głównego zarzut ten byłby nieskuteczny.

W przypadku, gdy umowa jest nieważna, nie ma podstaw do rozróżnienia odsetkowej i kapitałowej części rat, gdyż w ogóle nie doszło do skutecznego ustalenia ratalnej spłaty, w konsekwencji zastosowanie ma 10-letni okres przedawnienia zgodnie z art. 118 kc w zw. z art. 5 ust. 3 ustawy o zmianie ustawy – Kodeks cywilny oraz niektórych innych ustaw z dnia 13 kwietnia 2018 roku (Dz.U. z 2018 r. poz. 1104). Z uwagi na zastrzeżoną dla kredytobiorcy-konsumenta możliwość podjęcia ostatecznej decyzji co do sanowania niedozwolonej klauzuli umownej (i uniknięcia w ten sposób skutków nieważności umowy) albo powołania się na całkowitą nieważność umowy także wtedy, gdy mogłaby zostać utrzymana w mocy przez zastąpienie klauzuli niedozwolonej stosownym przepisem (por. wyrok (...) z 3.10.2019 r. w sprawie C - 260/18, pkt 55, 67), należy uznać, że termin przedawnienia roszczenia o zwrot nienależnie spełnionego świadczenia może rozpocząć bieg dopiero po podjęciu przez kredytobiorcę - konsumenta wiążącej (świadomej, wyraźnej i swobodnej) decyzji w tym zakresie. Dopiero bowiem wtedy można przyjąć, że brak podstawy prawnej świadczenia stał się definitywny, a strony mogą zażądać skutecznego zwrotu nienależnego świadczenia (art. 120 § 1 zd. 1 kc) - (por. wyrok Sądu Najwyższego z 11.12.2019 r., V CSK 382/18, nie publ., uchwała Sądu Najwyższego z 16.02.2021 r., III CZP 11/20, lex 3120579, wyrok Trybunału Sprawiedliwości z 22.04.21 r., C-485/19).

W niniejszej sprawie powódka podjęła ostateczną decyzję co do powołania się na całkowitą nieważność umowy dopiero w dacie sporządzenia reklamacji z dnia 20 lipca 2021 r. W konsekwencji należało uznać, że termin przedawnienia w niniejszej sprawie jeszcze nie upłynął.

2. zarzut potrącenia

Pozwany podniósł ewentualny zarzut potrącenia. W judykaturze dopuszcza się złożenie ewentualnego zarzutu potrącenia, co nie jest tożsame z niedozwolonym złożeniem oświadczenia woli prawo kształtującego z zastrzeżeniem warunku (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 9 listopada 2011 r., II CSK 70/11). Podkreśla się, że jeżeli pozwany w toku postępowania dokonuje ewentualnego potrącenia swej wzajemnej wierzytelności, tj. potrąca ją tylko na wypadek gdyby objęta żądaniem pozwu wierzytelność, którą kwestionuje została uznana przez sąd za uzasadnioną, to jest dopuszczalne i nie stanowi zakazanego potrącenia pod warunkiem (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 1 grudnia 1961 r., 4 CR 212/61). Nie ma przy tym przeszkód, aby analogicznie potraktować ewentualny zarzut zatrzymania.

Skutki skutecznie podniesionego zarzutu potrącenia można rozpatrywać w płaszczyźnie materialnoprawnej i procesowej. W płaszczyźnie materialnoprawnej zarzut potrącenia będzie prowadził do wzajemnego umorzenia wierzytelności powoda z wierzytelnością pozwanego. W płaszczyźnie procesowej zarzut potrącenia będzie prowadził do oddalenia powództwa. W niniejszej sprawie zarzut potrącenia pozwanego należy rozpatrywać na płaszczyźnie materialnoprawnej, bowiem pełnomocnik pozwanego dysponował pełnomocnictwem do składania oświadczeń materialnoprawnych, a oświadczenie o potrąceniu zostało zgłoszone w obecności powódki.

Zgodnie z art. 498 § 1 kc, gdy dwie osoby są jednocześnie względem siebie dłużnikami i wierzycielami, każda z nich może potrącić swoją wierzytelność z wierzytelności drugiej strony, jeżeli przedmiotem obu wierzytelności są pieniądze lub rzeczy tej samej jakości oznaczone tylko co do gatunku, a obie wierzytelności są wymagalne i mogą być dochodzone przed sądem lub przed innym organem państwowym. Wskutek potrącenia obie wierzytelności umarzają się nawzajem do wysokości wierzytelności niższej (§ 2).

Przesłankami potrącenia są: wzajemność wierzytelności, jednorodzaowość wierzytelności, wymagalność wierzytelności potrącającego, zaskarżalność wierzytelności potrącającego.

Skoro przedmiotowa umowa kredytu została uznana za nieważną spełnione przez powódkę i pozwanego świadczenia stały się świadczeniami nienależnymi, a zatem strony przedmiotowej umowy winny zwrócić sobie to co świadczyły w wyniku uznanej za nieważną umowy kredytu. Samo spełnienie świadczenia nienależnego jest źródłem roszczenia zwrotnego przysługującego zubożonemu, a zatem oba świadczenie nienależne są już wymagalne.

Wobec tego więc, że strony tej sprawy są względem siebie dłużnikami i wierzycielami, przedmiotem wierzytelności są pieniądze, obie wierzytelności są wymagalne i mogą być dochodzone przed sądem, zgłoszony przez pozwanego zarzut potrącenia jest co do zasady słuszny. Sąd dokonał jednak oceny zgłoszonej przez pozwanego wierzytelności do potrącenia w zakresie tzw. wynagrodzenia za korzystanie z uzyskanego bez podstawy prawnej kapitału. Na gruncie przepisów polskiego prawa cywilnego nie ma przepisów przewidujących uprawnienie banku do żądania wynagrodzenia za korzystanie przez jego kontrahentów z kapitału na podstawie nieważnej umowy kredytowej. Zdaniem Sądu zgłoszona kwota wynagrodzenia w istocie stanowi odpowiednik odsetek kapitałowych obliczonych według stawki WIBOR. Uwzględnienie stanowiska pozwanego doprowadziłoby w istocie do „reaktywacji” nieważnej umowy kredytowej stron w zakresie oprocentowania, co pozostawałoby w sprzeczności z koniecznością zaniechania jej stosowania, a tym samym także zapobieżeniem uzyskania przez kredytodawcę z tego tytułu korzyści. Nie sposób również pominąć stanowiska, że brak jest podstaw do tego, by kredytobiorca w ramach rozliczenia nieważnej umowy na podstawie przepisów o nienależnym świadczeniu „płacił za korzystanie z pieniędzy”. Roszczenie restytucyjne nie jest „czystym” zobowiązaniem pieniężnym i odsetki nie wchodzi tu w grę. Zobowiązania zwrotu świadczeń obu stron powstają i stają się wymagalne z momentem orzeczenia o nieważności umowy. Stanowisko to znajduje podstawę w przepisach o bezpodstawnym wzbogaceniu i nienależnym świadczeniu oraz ich prawidłowej wykładni (np. wyrok Sądu Apelacyjnego w Białymstoku z 20 lutego 2020, I ACa 635/19).

Natomiast zarzut należało uznać za skuteczny co do kwoty 121.000 zł - wypłaconego przez pozwanego kapitału.

Zarzut (materialnoprawne oświadczenie) pozwanego o potrąceniu doprowadził do umorzenia obu wierzytelności do wysokości wierzytelności niższej, czyli wierzytelności pozwanego. Wierzytelność powódki zgłoszona w pozwie wynosiła 133.804,91 zł, natomiast pozwanego w zakresie uznanym za skuteczny 121.000 zł, co oznacza, że była niższa od wierzytelności powódki. Oznacza to, iż ogólne zadłużenie pozwanego uległo zmniejszeniu o kwotę 121.000 zł.

3. zarzut zatrzymania

Pozwany podniósł ewentualny zarzut zatrzymania niezależnie od zarzutu potrącenia.

Zarzut prawa zatrzymania, ma podwójny charakter. W zakresie prawa materialnego stanowi on jednostronne oświadczenie woli, prowadzące do zahamowania skuteczności roszczenia strony przeciwnej. Powołanie się na ten zarzut w trakcie procesu jest czynnością procesową o charakterze zarzutu merytorycznego. Sfera prawa materialnego pozostawiona jest swobodnemu uznaniu uprawnionego, a co za tym idzie zgłaszanie opartych na nim zarzutów jest dopuszczalne na każdym etapie postępowania.

Zgodnie z art. 496 kc w zw. z art. 497 kc, jeżeli skutek nieważności umowy wzajemnej strony mają dokonać zwrotu świadczeń wzajemnych, każdej z nich przysługuje prawo zatrzymania, dopóki druga strona nie zaofiaruje zwrotu otrzymanego świadczenia albo nie zabezpieczy roszczenia o zwrot.

Zdaniem Sądu skuteczne skorzystanie z prawa zatrzymania świadczenia może nastąpić jedynie w zakresie kwoty 121.00.000 zł, czyli nienależnego świadczenia spełnionego przez bank w wykonaniu nieważnej umowy kredytu (wysokość kredytu udzielonego stronie powodowej). Skuteczny zarzut zatrzymania dotyczyć może tylko świadczeń wzajemnych (496 kc), a świadczenie w postaci wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z kapitału nie jest świadczeniem wzajemnym, albowiem nie wynika z zawartego przez strony kontraktu, nie stanowi odpowiednika świadczenia strony powodowej. Zgodnie z przepisem art. 487 § 2 kc umowa jest wzajemna, gdy świadczenie jednej

z nich jest odpowiednikiem świadczenia drugiej. W przypadku umowy kredytu, która ma wzajemny charakter, świadczeniami wzajemnymi są świadczenia w postaci przekazania środków kredytowych i świadczenia w postaci ich spłaty. Świadczenie w postaci wynagrodzenia za bezumowne korzystanie z kapitału stanowi dodatkowe potencjalne świadczenie pozakontraktowe, które nie posiada wskazanej cechy wzajemności.

Ponieważ jednak kwota kapitału została objęta skutecznie zarzutem potrącenia, brak było podstaw do uwzględnienia w jej zakresie kolejnego zarzutu.

4. rozstrzygnięcie w zakresie żądania zapłaty

W rezultacie Sąd orzekł jak w pkt II wyroku, zasądając od pozwanego na rzecz powódki dochodzoną przez nich kwotę, tj. 12.804,91 zł (133.804,91 zł – 121.000,00 zł). W pozostałym zakresie Sąd powództwo oddalił.

Na podstawie art. 481 kc Sąd zasądził od powyższej kwoty odsetki ustawowe za opóźnienie zgodnie z żądaniem pozwu od dnia 14 sierpnia 2021 roku do dnia zapłaty, tj. od następnego po zajęciu przez pozwanego stanowiska w sprawie reklamacji. Zobowiązanie do zwrotu świadczenia nienależnego należy do tzw. zobowiązań bezterminowych, w których termin spełnienia świadczenia nie jest z góry oznaczony ani nie wynika z właściwości zobowiązania, wobec czego spełnienie winno nastąpić niezwłocznie po wezwaniu do wykonania zgodnie z art. 455 kc.

IV. Koszty postępowania

Na podstawie art. 100 kpc Sąd zniósł wzajemnie koszty procesu między stronami, mając na uwadze, iż zostało uwzględnione powództwo o ustalenie nieważności umowy i w nieznacznym zakresie o zapłatę, natomiast w pozostałej części powództwo o zapłatę zostało oddalone z uwagi na skutecznie podniesiony zarzut potrącenia.

SSO Alina Gąsior

ZARZĄDZENIE

1. Odpis wyroku wraz z uzasadnieniem doręczyć pełnomocnikom stron.

SSO Alina Gąsior